

In tabel 2 staan de verschillende regio's met het totaal aantal getelde trajecten, het aantal trajecten waarop de verschillende soorten zijn gezien en de totale soortendiversiteit van de regio's. De meest soortenrijke regio's zijn Gelderland en Drenthe, beide met zes soorten. Dat wil zeggen alle inheemse reptielen behalve de muurhagedis. Hoewel het de vraag is hoe het met de zandhagedis in Drenthe is gesteld. In de zes potentiële trajecten daar, is de soort niet gezien. Derde en vierde qua soortenrijkdom zijn Friesland en Limburg. In de Friesland-trajecten komen geen zandhagedissen voor; in Limburg geen ringslangen. Limburg is wel de enige regio waar de muurhagedis voorkomt, deze is in dit overzicht niet meegenomen. De meest soortenarme regio's zijn Amsterdam en de duinen.

Ook dit jaar werden op enkele trajecten de hazelworm en de gladde slang waargenomen. Omdat beide soorten wel op een redelijk aantal trajecten voorkomen, is

het duidelijk dat de kans om ze te zien zeer klein is.

In tabel 3 staat weergegeven op hoeveel trajecten de soorten kunnen worden aangetroffen in vergelijking met de voorgaande jaren. Hieraan is te zien dat een aantal soorten nu beter in het meetnet vertegenwoordigd is dan voorheen. Was het in de voorgaande jaren vooral de zandhagedis met een groot aantal trajecten, de levendbarende hagedis heeft nu een vergelijkbare presentie in het meetnet. Ook het aantal adder-trajecten is flink gestegen, en is nu goed vertegenwoordigd. Voor deze beide soorten is de toevoeging van nieuwe regio's van groot belang geweest.

In vrijwel ieder belangrijk leefgebied van de gladde slang in Nederland wordt nu een traject gelopen, waardoor we misschien wat meer over deze geheimzinnige en zeldzame soort te weten kunnen komen. Uit tabel 3 kan worden opgemaakt dat alle soorten reptielen redelijk tot goed vertegenwoordigd zijn in het meetnet.

Tabel 3

Aantallen trajecten waar een soort voorkomt en dus geteld kan worden van 1993 t/m 1995

soorten	aantallen			verschil
	1993	1994	1995	
Hazelworm	8	13	34	+ 21
Zandhagedis	53	72	87	+ 15
Levendbarende hagedis	12	23	77	+ 54
Gladde slang	1	4	16	+ 12
Ringslang	9	16	27	+ 11
Adder	7	16	49	+ 33

INVALSHOEK SOORTEN

Vier soorten reptielen worden kwantitatief gevolgd, dat wil zeggen dat we de telgegevens van deze soorten van jaar op jaar kunnen vergelijken. Dit zijn de zandhagedis, levendbarende hagedis, ringslang en adder. De overige twee soorten, hazelworm en gladde slang, worden vanwege hun lage trefkans kwalitatief geanalyseerd; we kijken of zij wel of niet voorkomen in bepaalde gebieden. Per soort zal een overzicht worden gegeven van de waarnemingen tijdens de trajectbezoeken van 1995. Op de kaartjes is van iedere soort het verspreidingsgebied in Nederland aangegeven. Naast de kaartjes staat het aantal trajecten vermeld waar de betreffende soort in de verschillende regio's kan worden aangetroffen. Daarnaast wordt in een staafdiagram, aangegeven wat de gemiddelde score was per trajectbezoek in 1995, voor elke regio apart. Daarbij zijn ook de uitschieter aangegeven: het traject met het hoogste- en het laagste gemiddelde aantal dieren. In de figuren zijn de volgende afkortingen gebruikt voor de regio's: Du= Duinen (alle duinregio's samen), Am=

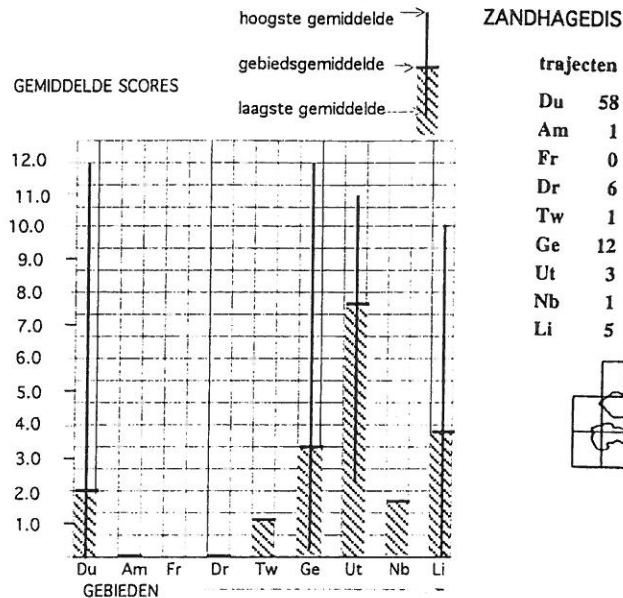
Amsterdam, Fr= Friesland, Dr= Drenthe, Tw= Twente, Ge= Gelderland, Ut= Utrecht, Nb= Noord-Brabant, Li= Limburg.

De zandhagedis

Het verspreidingsgebied van de zandhagedis in Nederland beslaat grofweg de gehele duingordel (behalve enkele Wadden- en Zeeuwse-eilanden), de Utrechtse heuvelrug, de Veluwe en enkele verspreid liggende gebieden in de oostelijke helft van het land. In vrijwel het gehele verspreidingsgebied liggen trajecten en worden de dieren geteld, behalve op de Waddeneilanden en in het midden van Overijssel. In twaalf van de dertien regio's is naar zandhagedissen gezocht. Op 87 trajecten kan de soort worden aangetroffen, op 70 daarvan is hij daadwerkelijk gezien (tabel 2). Het maximum aantal zandhagedissen dat is waargenomen tijdens één telronde was 36, op een traject in Utrecht. Het hoogste jaargemiddelde, twaalf hagedissen per ronde, werd op twee trajecten gescoord: een spoortraject in Gelderland en een duintraject bij Katwijk.

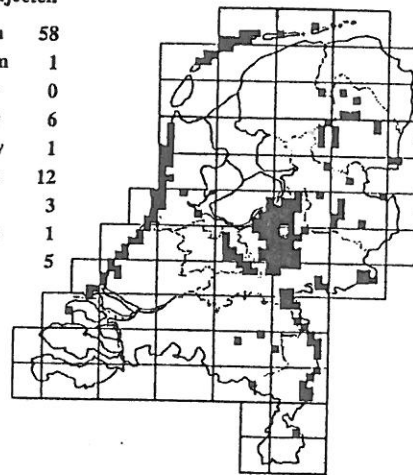
Er zijn in 1995 in de duinen minder zandhagedis-trajecten gelopen dan de voorgaande jaren, daarentegen zijn er meer in het binnenland gelopen. Het is waardevol dat de zandhagedis ook gevolgd wordt in Utrecht, Limburg, Drenthe en (met één traject) in Noord-Brabant. De hoogste aantallen zandhagedissen zijn waargenomen op de Utrechtse Heuvelrug, en ook veel in Limburg en Gelderland. In Noord-Brabant, Twente en Amsterdam ging het maar om één traject, waar de score laag tot nihil was. De regio Drenthe is, met betrekking tot de zandhagedis een apart

geval. Van de zes trajecten waar de zandhagedis voor zou komen is niet één melding binnengekomen. Dit komt overeen met andere berichten uit deze provincie. Van één locatie in Drenthe zijn nog wel enkele waarnemingen bekend uit 1995. Het Meetnet is voor de zandhagedis in deze provincie waarschijnlijk te laat van start gegaan. Op het enige traject met zandhagedissen in de omgeving van Amsterdam is hij al enkele jaren niet meer gezien, waarschijnlijk is hij ook hier verdwenen.

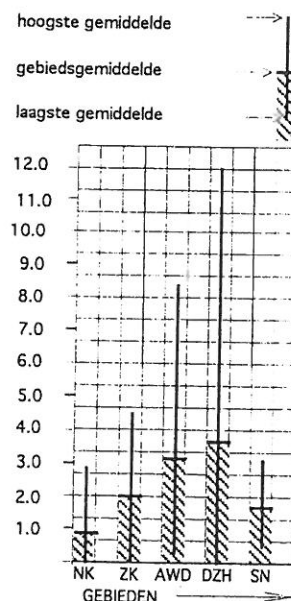
trajecten

Du	58
Am	1
Fr	0
Dr	6
Tw	1
Ge	12
Ut	3
Nb	1
Li	5

Voor vijf duingebieden zijn de waarnemingen van 1995 apart uitgewerkt in een staafdiagram. Deze gebieden zijn: NK= Noord-Kennemerland, ZK= Zuid-Kennemerland, AWD= Amsterdamse waterleidingduinen, DZH= Duinwaterbedrijf Zuid-Holland (gebieden Berkheide en Meijndel) en SN= kleine duinsnipperen in de omgeving van Den Haag (Monster en Loosduinen) en het Voornes Duin. Het gebied waar de meeste hagedissen worden waargenomen is Berkheide/Mijndel (DZH). Hier werd ook het hoogste trajectgemiddelde gescoord, maar er was ook een traject zonder waarnemingen. Opvallend is het kleinere aantal dieren dat op de vijf trajecten in de versnipperde duingebieden is waargenomen. Misschien dat de gevolgen van versnippering (zie nieuwsbrief 4) hier merkbaar zijn. Waarom het aantal zandhagedissen in de meest noordelijke duinstreek zo laag is, is niet bekend.

DUINHAGEDIS
GEMIDDELDE SCORES

trajecten

NK	21
ZK	14
AWD	7
DZH	11
SN	5

De levendbarende hagedis

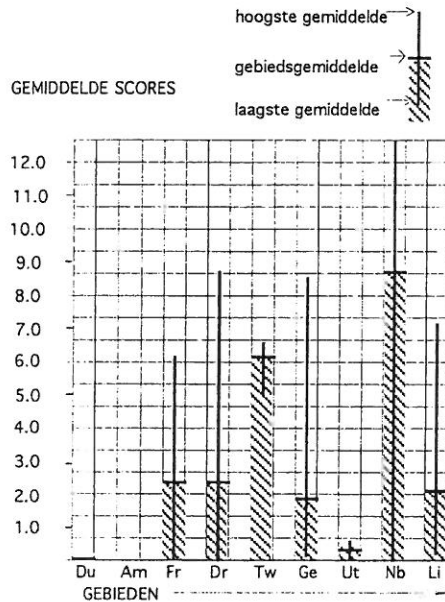
De levendbarende hagedis komt in Nederland voor in het zuiden, midden en oosten van het land, waarbij de zwaartepunten van zijn verspreiding in Drenthe, zuidoost Friesland, Limburg, Noord-Brabant en op de Veluwe liggen. Vooral

door de aanwinst van de nieuwe regio's liggen in vrijwel het gehele verspreidingsgebied her en der trajecten. We missen eigenlijk alleen de Waddeneilanden en Zuid-Limburg. Volgend jaar zal door de uitbreiding van het aantal trajecten in Limburg ook deze provincie representatief

vertegenwoordigd zijn in het meetnet. Een andere leuke aanwinst van het afgelopen jaar waren twee trajecten in de duinen van Zeeland. Deze hebben jammer genoeg nog geen waarnemingen opgeleverd. In totaal wordt er in acht regio's, op 77 trajecten naar levendbarende hagedissen gezocht, en is de soort op 70 trajecten daadwerkelijk gezien.

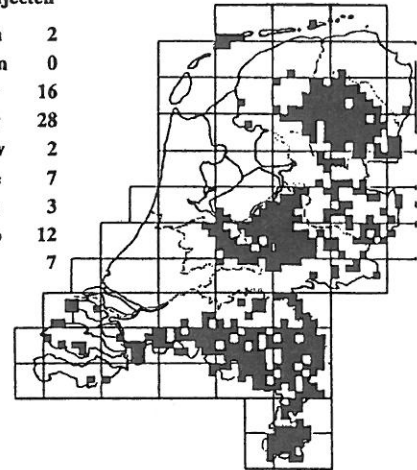
Noord-Brabant spant de kroon wat de waargenomen aantallen levendbarende hagedissen betreft. Daar werd op één van de

trajecten (in Kampina) zelfs een gemiddeld aantal van vijftig dieren per ronde gezien. Dit is een echte uitschieter en past zelfs niet in het staafdiagram. In Twente waar de soort op twee trajecten geteld is was de score hoog. Daarentegen scoort de soort in Drenthe en Friesland laag. In deze regio's liggen zeer veel trajecten waar levendbarende hagedissen gevonden kunnen worden, in totaal 44. Op de drie trajecten in Utrecht werden in totaal vijf dieren geteld, wat vrij laag is.

trajecten

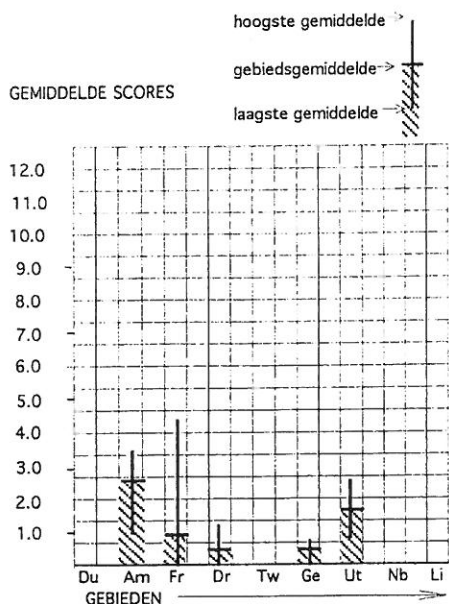
Du	2
Am	0
Fr	16
Dr	28
Tw	2
Ge	7
Ut	3
Nb	12
Li	7

De ringslang

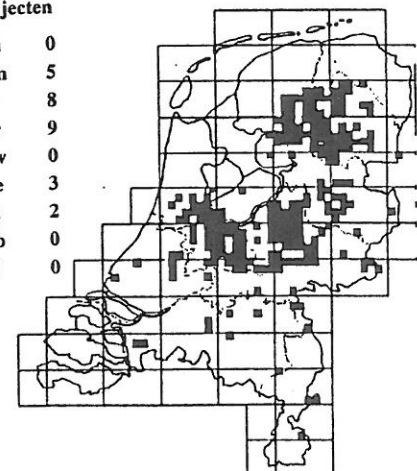
Het verspreidingsgebied van de ringslang staat op het kaartje weergegeven. In al deze gebieden liggen trajecten. In principe is dus ook deze soort representatief vertegenwoordigd in het Meetnet. Het aantal ringslangtrajecten is echter nog steeds zeer gering; 27 verspreid over vijf regio's. Als vanouds zijn rondom Amsterdam de meeste dieren gezien. De nieuwe trajecten

in Utrecht zijn echter veelbelovende nieuwkomers. In deze twee regio's is het zoeken naar ringslangen vaak relatief eenvoudiger dan in de overige regio's, Friesland, Drenthe en Gelderland, waar het vinden van een ringslang vaak meer op toeval berust. Opvallend is de grootte variatie in waargenomen aantallen ringslangen in Friesland.

trajecten

Du	0
Am	5
Fr	8
Dr	9
Tw	0
Ge	3
Ut	2
Nb	0
Li	0

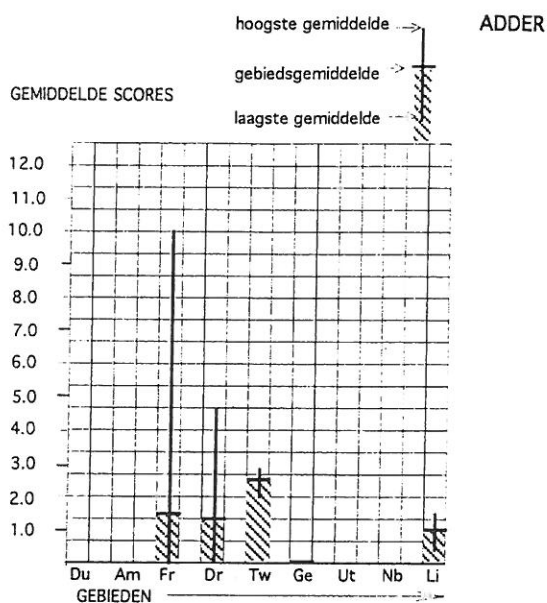

De adder

De adder heeft in Nederland drie verspreidingskernen, de Drents- Friese heidegebieden, de Veluwe en de Meijnweg in Limburg. In al deze gebieden liggen trajecten waar adders geteld worden, dat zijn in totaal 49 trajecten in 5 regio's. Deze trajecten zijn dus representatief voor het verspreidingsgebied van de adder.

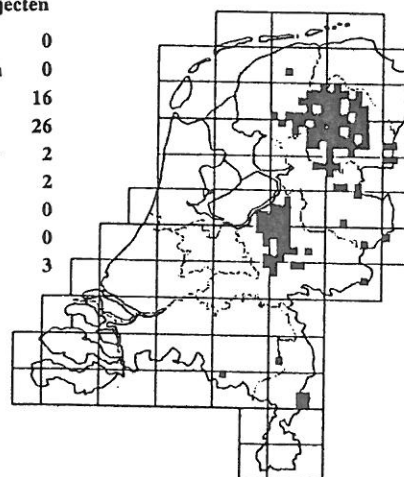
De meeste adders zijn gezien in de noordelijke verspreidingskern; op 42 trajecten werden in totaal 315 waarnemingen van adders gedaan. Hierbij werd één maal een uitschieter van 25 adders

tijdens een ronde gezien. Deze waarneming was vroeg in het voorjaar (5 april) en de dieren lagen allemaal in de buurt van elkaar, waarschijnlijk in de omgeving van hun overwinteringsplaats. In Twente werden op twee trajecten vrij veel adders gezien. (31 in twaalf rondes). De Veluwe is mager vertegenwoordigd; twee trajecten met maar één waarneming van een mannetjes adder, die echter net buiten het traject gezien is en wel op 19 oktober; een late waarneming. De drie trajecten in de Meijnweg, Limburg, hebben samen 14 waarnemingen van adder opgeleverd, wat een mooi gemiddelde is.

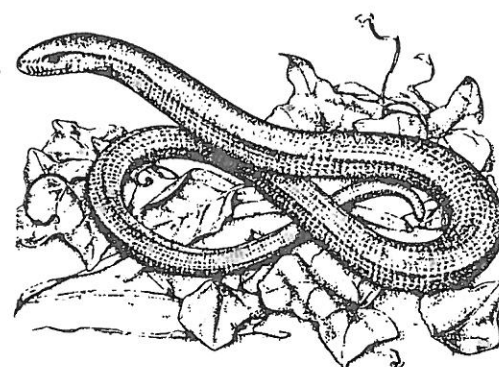
trajecten

Du	0
Am	0
Fr	16
Dr	26
Tw	2
Ge	2
Ut	0
Nb	0
Li	3

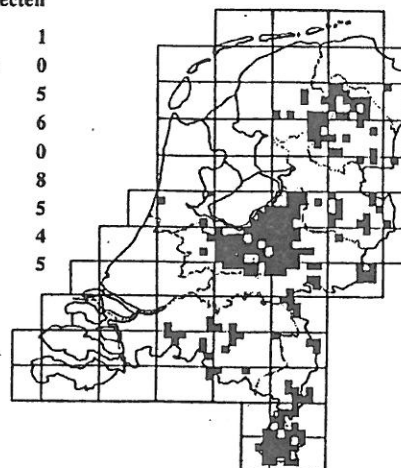
De hazelworm

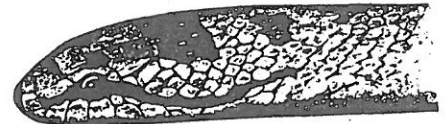
De hazelworm blijft een geval apart. Door zijn verborgen leefwijze wordt hij zeer zelden aangetroffen, ook in gebieden waarvan verondersteld wordt dat hij redelijk algemeen is. De resultaten van het afgelopen jaar zijn daar een sprekend voorbeeld van, van de 34 trajecten waar de soort vrijwel zeker voorkomt zijn er slechts vijf trajecten met waarnemingen. Hiervan zijn er één uit Friesland, één uit Drenthe en drie van de Veluwe afkomstig. Deze waarnemingen liggen in de twee kernen van het verspreidingsgebied van de hazelworm. Vanuit Limburg, dat de derde grote verspreidingskern in Nederland vormt, zijn dit jaar nog geen waarnemingen van de hazelworm binnen gekomen. Wellicht dat hier volgend jaar verandering in zal komen, wanneer Limburg met meer trajecten is vertegenwoordigd. Van de hazelwormen in de duinen is dit jaar wel een waarneming bekend, maar deze is niet gedaan tijdens een trajectbezoek. Er steken steeds vaker geruchten de kop op dat er op meer locaties in de duinen hazelwormen voor zouden komen. Als iemand hier meer van weet dan horen wij dat natuurlijk graag.

trajecten

Du	1
Am	0
Fr	5
Dr	6
Tw	0
Ge	8
Ut	5
Nb	4
Li	5

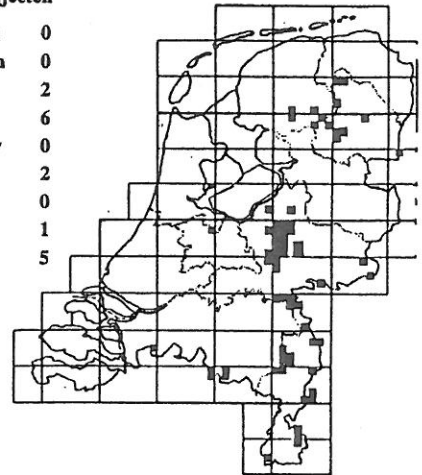

De gladde slang

Ook dit dier wordt door zijn verborgen leefwijze nauwelijks waargenomen. Daar komt nog bij dat zijn verspreidingsgebied zeer klein is, en dat hij vrijwel overal zeldzaam is. Van de 16 trajecten waar de soort voor zou moeten komen zijn er dan ook maar drie waar hij daadwerkelijk is waargenomen. Twee van deze trajecten liggen bij het Fochtloërveen, wat vanouds een bekende plek is om de gladde slang aan te treffen. Hier werden in totaal maar liefst achttien gladde slangen waargenomen. Twaalf hiervan waren pas geboren dieren die tijdens één ronde op een druilerige september dag gezien werden. De andere waarneming werd gedaan in de Meijnweg in Limburg wat ook een van de beste locaties voor deze soort is. In vrijwel alle gebieden waar de gladde slang voor zou moeten komen ligt een traject. Hopelijk komen we deze soort in de toekomst wat vaker tegen.

trajecten

Du	0
Am	0
Fr	2
Dr	6
Tw	0
Ge	2
Ut	0
Nb	1
Li	5

WAS 1995 EEN GOED REPTIELENJAAR?

Indexgetallen en trends

Mooi reptielenweer begon in 1995 pas in april, en dat betekende het begin van een zonnig en warm seizoen, alweer voor het vijfde achtereenvolgende jaar; goed voor reptielen en voor het waarnemen van reptielen. Aan de hand van de aantallen waargenomen dieren in vergelijking met voorafgaande jaren kunnen we laten zien of 1995 werkelijk een goed reptielenjaar was. Voor zandhagedis, levendbarende hagedis, ringslang en adder, de vier soorten die goed gemonitord kunnen worden, zijn landelijke gemiddelden berekend. De

getallen geven aan hoeveel dieren tijdens één telronde zijn gezien. Dit gemiddelde is berekend over alle trajecten waar de betreffende soort voorkomt en ook tenminste één keer gezien is.

Omdat de telresultaten van voorjaar en nazomer nogal verschillend zijn, zijn de berekeningen over de seizoenen apart uitgevoerd. We krijgen voor elke soort dus twee getallen per jaar: de gemiddelde score van het voorjaar en idem dito van het najaar: het voorjaarsgemiddelde en het najaarsgemiddelde.

Tabel 4

Aantal dieren
per telronde
Landelijke
gemiddelden
voorjaar en nazomer
1993 t/m 1995

soorten		gemiddeld aantal/ronde		
		1993	1994	1995
Zandhagedis	voorjaar	3.62	3.80	3.55
	nazomer	3.75	1.16	1.31
Levendbarende hagedis	voorjaar	4.39	5.62	4.96
	nazomer	6.33	4.49	2.98
Ringslang	voorjaar	1.08	1.74	1.56
	nazomer	0.74	0.95	1.44
Adder	voorjaar	2.18	2.92	2.44
	nazomer	4.59	2.43	1.38

De gemiddelden van voorjaar en najaar binnen eenzelfde jaar blijken erg verschillend. Meestal blijkt het voorjaarsgemiddelde hoger te zijn. Zie bijvoorbeeld alle gemiddelden over 1995 en 1994. In 1993 was het resultaat net andersom toen werden in de nazomer juist méér adders, zandhagedissen en levendbarende hagedissen geteld dan in het voorjaar. Dat komt niet omdat er in 1993 veel dieren geboren zouden zijn, want de

jonggeboren dieren worden in deze berekeningen niet meegeteld. Gebleken is dat de telresultaten van de nazomer erg fluctueren, voor zowel zandhagedis als levendbarende hagedis en adder. We moeten concluderen dat de aantallen die in het najaar geteld worden sterk beïnvloed worden door het weer. Voor de verdere analyse van de resultaten gebruikt het CBS daarom alléén de voorjaarsgemiddelden, die worden minder beïnvloed door toevallige